

Роль органів місцевого самоврядування в управлінні безпекою праці суб'єктів підприємництва територіальних громад

Линдюк А.О.¹, Бойко В.В.²

Опубліковано	Секція	УДК
30.01.2026	Економіка	352:331.45:334.72

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19853840>

Анотація. У статті досліджено роль органів місцевого самоврядування в управлінні безпекою праці суб'єктів підприємництва територіальних громад. Визначено нормативно-правові та інституційні засади участі органів місцевого самоврядування у цій сфері, окреслено межі їхніх формальних повноважень щодо сектора підприємництва та обґрунтовано, що їхня роль реалізується переважно через програмно-цільові, координаційні, інформаційно-консультаційні та партнерські засоби впливу. Систематизовано управлінські інструменти впливу на стан безпеки праці, до яких віднесено програмно-цільові механізми, інформаційно-консультаційні заходи, координацію міжінституційної взаємодії та моніторингово-профілактичні засоби. Охарактеризовано економічні інструменти, що охоплюють фінансово-стимулюючі механізми, підтримку професійного навчання, грантові форми сприяння та інтеграцію безпекових критеріїв у місцеві програми підтримки підприємництва. Виявлено ключові проблеми реалізації ролі органів місцевого самоврядування у цій сфері, зокрема обмеженість формальних повноважень, недостатню кадрову спроможність виконавчих органів, слабку інтеграцію безпекових пріоритетів у стратегічні документи розвитку громади, низьку активність малого бізнесу та недостатню міжінституційну координацію. Обґрунтовано пріоритетні напрями підвищення ефективності участі органів місцевого самоврядування в управлінні безпекою праці, які передбачають інтеграцію безпеки праці у локальні стратегії розвитку, розвиток кадрової спроможності виконавчих органів рад, створення консультаційних платформ для бізнесу, посилення партнерської взаємодії з профільними державними органами та установами, а також формування локальної культури безпечної праці. Доведено, що підвищення ефективності участі органів місцевого самоврядування у зазначеній сфері потребує комплексного підходу, орієнтованого на перехід від формального реагування на окремі порушення до послідовної превентивної політики безпеки праці на рівні територіальної громади.

¹ Линдюк Андрій Олександрович, доктор економічних наук, доцент, в.о. професора кафедри МЕВ та маркетингових стратегій Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9940-8991>

² Бойко Віталій Володимирович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту організацій Національного університету «Львівська політехніка», ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3968-1651>

Ключові слова: органи місцевого самоврядування, безпека праці, територіальна громада, суб'єкти підприємництва, управлінські інструменти, економічні інструменти, децентралізація, місцева політика.

The role of local self-government bodies in occupational safety management of business entities within territorial communities

Annotation. The article examines the role of local self-government bodies in managing occupational safety of business entities within territorial communities. The study identifies the regulatory and institutional foundations of local self-government participation in this area, outlines the limits of their formal powers with regard to the private sector, and substantiates that their role is implemented mainly through program-targeted, coordination, information-consulting, and partnership-based instruments. The managerial instruments influencing the state of occupational safety are systematized, including program-targeted mechanisms, information and consulting measures, coordination of inter-institutional interaction, and monitoring and preventive tools. The economic instruments are characterized as including financial incentives, support for vocational training, grant-based forms of assistance, and the integration of safety criteria into local business support programs. The key problems hindering the implementation of the role of local self-government bodies in this field are identified, in particular the limited scope of formal powers, insufficient staffing capacity of executive bodies, weak integration of occupational safety priorities into community development strategies, low engagement of small businesses, and insufficient inter-institutional coordination. The priority directions for increasing the effectiveness of local self-government participation in occupational safety management are substantiated, including the integration of occupational safety into local development strategies, strengthening the staffing capacity of executive bodies, creating business consulting platforms, enhancing partnership interaction with relevant state authorities and institutions, and fostering a local culture of safe work. It is proved that improving the effectiveness of local self-government participation in this field requires a comprehensive approach aimed at shifting from formal responses to individual violations toward a consistent preventive occupational safety policy at the level of the territorial community.

Key words: local self-government bodies, occupational safety, territorial community, business entities, managerial instruments, economic instruments, decentralization, local policy.

Вступ

Умови воєнного стану, структурні трансформації місцевої економіки та поглиблення децентралізаційних процесів актуалізують необхідність переосмислення ролі органів місцевого самоврядування у формуванні безпечного трудового середовища в територіальних громадах. Для більшості громад саме сектор малого і середнього підприємництва виконує функції базового роботодавця, забезпечує наповнення місцевих бюджетів, підтримує економічну стійкість території та формує підґрунтя її соціальної стабільності. За даними Державної служби статистики України, у 2023 р. у суб'єктах середнього та малого підприємництва було зайнято 6,1 млн осіб [5], що підкреслює системну вагу цього сектора для національного і локального ринків праці. За таких умов безпека праці перестає бути виключно внутрішньою справою окремого роботодавця і набуває ознак важливого елемента місцевої соціально-економічної політики.

Нормативно-правове поле України закріплює участь органів місцевого самоврядування у сфері охорони праці. Зокрема, Закон України «Про охорону праці» відносить до повноважень органів місцевого самоврядування затвердження цільових регіональних програм поліпшення стану безпеки, умов праці та виробничого

середовища, а також заходів з охорони праці у складі програм соціально-економічного і культурного розвитку регіонів [7]. Водночас організаційно-прикладні аспекти реалізації окремих контрольних функцій у сфері праці конкретизуються у взаємозв'язку із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [6] та постановою Кабінету Міністрів України № 295 від 26.04.2017 [11]. Це дає підстави розглядати ОМС не лише як інституцію загального управління розвитком громади, а і як важливого суб'єкта координації превентивних, інформаційних, програмно-цільових та партнерських заходів у сфері безпеки праці.

Теоретико-методичні аспекти управління охороною праці та ризиками виробничого середовища стали предметом досліджень багатьох учених. Зокрема, Г. Гогіташвілі, Є. Карчевські та В. Лапін обґрунтовували необхідність побудови систем управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами, акцентуючи увагу на системності, превентивності та інтегрованому характері відповідних управлінських рішень [3]. В. Березуцький у навчально-методичних працях розкривав сутність менеджменту охорони праці як інструменту забезпечення належних, безпечних і здорових умов праці [1]. К. Данова, В. Малишева та Л. Колибельнікова досліджували прикладні аспекти побудови системи управління охороною праці на підприємстві, підкреслюючи значення адаптивності управлінських рішень до специфіки виробничого середовища та окремих категорій працівників [4].

Своєю чергою, правові та організаційні аспекти контролю за додержанням трудового законодавства і вимог охорони праці знайшли відображення у працях, присвячених поєднанню державного, самоврядного та громадського контролю у сфері праці [10], а також у дослідженнях, у яких діяльність органів місцевого самоврядування розглядається в ширшому безпековому контексті [12]. Практичним підтвердженням актуальності цієї проблематики є й методичні матеріали Асоціації міст України щодо здійснення органами місцевого самоврядування контрольних повноважень у сфері праці, які свідчать про поступову інституціоналізацію відповідних функцій на рівні громад [2].

Попри наявність вагомих наукових напрацювань з проблем охорони праці, трудово-правового контролю та розвитку місцевого самоврядування, недостатньо систематизованим залишається питання саме ролі органів місцевого самоврядування в управлінні безпекою праці суб'єктів підприємництва територіальних громад. Передусім ідеться про недостатню розробленість підходів до поєднання управлінських, економічних, інформаційних та програмно-цільових інструментів впливу ОМС на стан безпеки праці у сфері місцевого підприємництва, а також про відсутність цілісного бачення того, яким чином безпека праці може бути інтегрована в систему стратегічного управління розвитком громади.

Метою статті є дослідження ролі органів місцевого самоврядування в управлінні безпекою праці суб'єктів підприємництва територіальних громад та обґрунтування пріоритетних напрямів підвищення ефективності їх впливу на формування безпечного трудового середовища на місцевому рівні.

Результати

Дослідження ролі органів місцевого самоврядування в управлінні безпекою праці суб'єктів підприємництва територіальних громад ґрунтується на аналізі нормативно-правових та інституційних засад, що визначають межі й характер їх участі у цій сфері, а також на систематизації управлінських та економічних інструментів і виявленні ключових проблем їх реалізації.

Нормативно-правове поле України формує певні передумови для участі органів місцевого самоврядування у сфері безпеки праці, хоча їх формалізований вплив у цій

галузі залишається обмеженим. Так, стаття 35 Закону України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII безпосередньо закріплює повноваження ОМС у цій сфері [7]. Зокрема, органи місцевого самоврядування у межах своєї компетенції затверджують цільові регіональні програми поліпшення стану безпеки, умов праці та виробничого середовища, а також заходи з охорони праці у складі програм соціально-економічного і культурного розвитку регіонів; приймають рішення щодо створення комунальних аварійно-рятувальних служб. Таким чином, уже на рівні базового галузевого законодавства ОМС визначено як суб'єкта, причетного до реалізації місцевої політики у сфері охорони праці.

Водночас контрольний компонент участі органів місцевого самоврядування у сфері праці має складнішу нормативну конструкцію. Важливим кроком у розширенні повноважень ОМС стало прийняття Закону України № 1774-VIII від 06.12.2016, яким до відання виконавчих органів міських рад міст обласного значення та рад об'єднаних територіальних громад було віднесено здійснення контролю за дотриманням законодавства про працю та зайнятість населення, а також накладення штрафів за його порушення [8]. Порядок реалізації цих повноважень конкретизовано підзаконним регулюванням Кабінету Міністрів України, зокрема постановою № 295 від 26.04.2017 [11], прийнятою на виконання статті 259 Кодексу законів про працю України [9] та статті 34 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [6].

Разом із тим чинне правове регулювання не формує повноцінної системи прямого впливу органів місцевого самоврядування на стан безпеки праці у приватному секторі підприємництва. Це означає, що реальна роль ОМС у цій сфері реалізується передусім не через інспекційно-наглядні механізми, а через програмно-цільові, координаційні, інформаційно-консультаційні та партнерські засоби впливу. Саме вони становлять основний потенціал управлінської участі ОМС у формуванні безпечного трудового середовища в межах територіальної громади та потребують подальшого системного аналізу.

Отже, вплив органів місцевого самоврядування на стан безпеки праці у підприємницькому середовищі територіальних громад реалізується через сукупність взаємопов'язаних управлінських та економічних інструментів. Їх систематизація дає змогу виокремити основні напрями локального впливу та визначити місце кожного з них у формуванні безпечного трудового середовища. Узагальнену структуру таких інструментів подано на рис. 1.

Як видно з рис. 1, поряд з управлінськими інструментами вагоме місце у системі впливу органів місцевого самоврядування на стан безпеки праці посідають економічні інструменти. Їх значення зумовлене тим, що саме за допомогою фінансових, стимулюючих і програмно-підтримувальних механізмів ОМС можуть формувати для суб'єктів підприємництва додаткові стимули до впровадження заходів із поліпшення умов праці, профілактики виробничих ризиків і розвитку внутрішніх систем управління охороною праці.

Економічні інструменти впливу органів місцевого самоврядування на стан безпеки праці у сфері підприємництва територіальних громад охоплюють фінансово-стимулюючі механізми, підтримку професійного навчання, грантові форми сприяння, а також інтеграцію безпекових критеріїв у місцеві програми підтримки підприємництва.

Рис. 1. Система управлінських та економічних інструментів впливу органів місцевого самоврядування на стан безпеки праці у сфері підприємництва територіальних громад

Джерело: розроблено авторами

Фінансово-стимулюючі механізми передбачають використання ресурсів місцевих бюджетів для створення додаткових стимулів суб'єктам підприємництва до поліпшення умов праці. Йдеться насамперед про можливість передбачення у місцевих програмах підтримки підприємництва або соціально-економічного розвитку заходів співфінансування чи часткової компенсації витрат роботодавців, пов'язаних із поліпшенням безпеки праці, зокрема проведенням оцінювання умов праці, придбанням засобів індивідуального захисту, оновленням окремих елементів виробничого обладнання відповідно до вимог охорони праці. За сучасних умов фінансові важелі ОМС не стільки забезпечують пряме фінансування приватного бізнесу, скільки дозволяють зменшити економічні бар'єри для малого та середнього підприємництва у впровадженні базових заходів із безпеки праці.

Підтримка професійного навчання є одним із найбільш доступних і водночас результативних економічних інструментів у розпорядженні ОМС. Організація навчальних заходів для роботодавців і найманих працівників з питань охорони праці, сприяння підвищенню кваліфікації відповідальних осіб на підприємствах громади, а також налагодження партнерства із закладами професійної, фахової передвищої та вищої освіти сприяють формуванню людського капіталу безпечної праці без надмірного навантаження на місцевий бюджет. Значення цього інструменту особливо посилюється в умовах воєнного стану, коли підприємства функціонують у зміненому виробничому середовищі, стикаються з новими ризиками, а кадрова спроможність у сфері охорони праці часто залишається недостатньою.

Грантові форми сприяння передбачають конкурсну підтримку ініціатив суб'єктів підприємництва, спрямованих на поліпшення умов праці, упровадження сучасних

підходів до управління охороною праці та зниження виробничих ризиків. Органи місцевого самоврядування можуть виступати як ініціаторами локальних конкурсних програм, так і партнерами у реалізації регіональних, державних або донорських проєктів, у межах яких питання безпеки праці інтегруються в ширші програми підтримки підприємництва, відновлення економічної активності та розвитку відповідального бізнесу. Перевагою грантового механізму є його орієнтація на системні зміни, а не лише на одноразове усунення окремих проблем.

Інтеграція безпекових критеріїв у місцеві програми підтримки підприємництва є відносно новим, але перспективним інструментом економічного впливу ОМС. Суть цього підходу полягає у врахуванні дотримання базових вимог безпеки праці та наявності елементів відповідального трудового менеджменту під час відбору суб'єктів підприємництва до окремих програм підтримки, конкурсів, партнерських ініціатив або механізмів заохочення з боку громади. У такому разі безпека праці розглядається не лише як нормативний обов'язок роботодавця, а і як ознака його надійності, соціальної відповідальності та управлінської зрілості, що відповідає сучасній логіці сталого і відповідального місцевого економічного розвитку.

Узагальнення результатів дослідження дає змогу виокремити ключові проблеми, які стримують ефективну участь органів місцевого самоврядування в управлінні безпекою праці у сфері підприємництва територіальних громад. Йдеться не лише про нормативно-правові обмеження, а й про інституційні, кадрові та комунікаційні бар'єри, що послаблюють можливості ОМС щодо формування цілісної локальної політики безпечної праці. Систематизацію основних проблем, їх проявів і відповідних напрямів подолання подано в табл. 1.

Таблиця 1

Основні проблеми реалізації ролі органів місцевого самоврядування у сфері безпеки праці та напрями їх подолання

Проблема	Прояви	Напрямок подолання
Обмеженість формальних повноважень	Відсутність прямого контролю над приватним сектором	Розширення партнерських та координаційних механізмів
Недостатня кадрова спроможність	Брак інспекторів праці у більшості громад	Міжмуніципальна співпраця, навчання кадрів
Слабка інтеграція у стратегії громади	Безпека праці поза стратегічними документами	Включення безпекових індикаторів у моніторинг
Низька активність малого бізнесу	Сприйняття охорони праці як тягаря	Консультаційні платформи, культура безпечної праці
Недостатня міжінституційна координація	Розпорошення зусиль різних органів	Угоди про співпрацю з Держпрацею, ДСНС, освітою

Як засвідчують дані табл. 1, проблеми реалізації ролі органів місцевого самоврядування у сфері безпеки праці мають взаємопов'язаний, багаторівневий і системний характер. Їх не слід розглядати як ізольовані перешкоди, оскільки кожна з них не лише самостійно ускладнює реалізацію відповідних функцій, а й підсилює дію інших, формуючи комплексне інституційне середовище, у межах якого ефективність участі ОМС у забезпеченні безпечного трудового середовища істотно знижується. Так, обмеженість формальних повноважень ускладнює прямий вплив на приватний сектор

підприємництва, недостатня кадрова спроможність звужує можливості практичної реалізації навіть наявних інструментів, а слабка інтеграція безпеки праці у стратегічні документи громади знижує її пріоритетність у системі місцевого управління. Водночас низька активність малого бізнесу у питаннях охорони праці та недостатня міжінституційна координація свідчать про те, що наявні проблеми мають не лише правовий чи організаційний, а й виразний поведінковий, комунікаційний та управлінський вимір. За таких умов підвищення ефективності участі ОМС у цій сфері потребує не фрагментарних або ситуативних рішень, а формування цілісної локальної системи управління безпекою праці, що поєднуватиме стратегічне планування, кадрове зміцнення, консультаційно-профілактичну діяльність, економічне стимулювання та розвиток партнерської взаємодії між усіма зацікавленими суб'єктами. Саме такий комплексний підхід створює передумови для переходу від формального реагування на окремі порушення до послідовної превентивної політики у сфері безпеки праці на рівні територіальної громади.

Виявлені проблеми дають підстави сформулювати пріоритетні напрями підвищення ефективності участі органів місцевого самоврядування в управлінні безпекою праці суб'єктів підприємництва територіальних громад. Ідеться не лише про вдосконалення окремих управлінських рішень, а про формування більш цілісної моделі локальної політики, у межах якої безпека праці розглядатиметься як одна з важливих складових сталого економічного розвитку, соціальної стабільності та підвищення якості людського капіталу громади. Відповідно, пріоритетні напрями мають бути зорієнтовані не лише на усунення наслідків уже виявлених недоліків, а й на створення інституційних, кадрових та мотиваційних передумов для довгострокового зміцнення локальної системи безпечної праці.

Першочерговим напрямом є інтеграція безпеки праці у місцевій стратегії розвитку громади. Безпека праці має розглядатися не як відокремлений регуляторний блок чи допоміжний компонент трудового законодавства, а як наскрізний пріоритет, що охоплює стратегії соціально-економічного розвитку, програми підтримки підприємництва, інвестиційні паспорти, програми зайнятості населення та підходи до використання коштів місцевого бюджету. Така інтеграція є важливою з огляду на те, що стан умов праці безпосередньо впливає на трудовий потенціал громади, рівень її соціальних ризиків, інвестиційну привабливість і загальну спроможність місцевого бізнесу до сталого функціонування. Включення відповідних індикаторів – рівня виробничого травматизму, частки підприємств із сертифікованими системами управління охороною праці, охоплення працівників навчанням із питань безпеки праці, наявності програм профілактики ризиків – до системи моніторингу розвитку громади дасть змогу перетворити безпеку праці на вимірюваний управлінський пріоритет, а не лише на декларативну норму. Крім того, це сприятиме формуванню якісно нового підходу до стратегічного планування, за якого економічний розвиток громади оцінюватиметься не лише за темпами ділової активності, а й за здатністю забезпечувати належні умови праці для найманих працівників.

Розвиток кадрової спроможності виконавчих органів рад є необхідною передумовою реалізації будь-яких інших заходів у цій сфері. Ідеться насамперед про запровадження або зміцнення інституту інспекторів праці у структурі виконавчих органів ОМС, забезпечення їх систематичного навчання, підвищення кваліфікації та методичного супроводу з боку Держпраці, а також про формування міжмуніципальних механізмів співпраці для спільного здійснення консультаційних і контрольних функцій у громадах, які не мають достатнього кадрового ресурсу. Важливо, що кадрова спроможність у цій сфері не зводиться лише до наявності формально визначеної штатної одиниці. Вона передбачає наявність фахівців, здатних комплексно працювати з питаннями трудового законодавства, профілактики виробничих ризиків, взаємодії з

підприємницьким середовищем та розроблення локальних програм підтримки безпечної праці. Особливої актуальності це набуває для невеликих територіальних громад, де утримання окремого фахівця відповідного профілю часто є фінансово обтяжливим, а тому міжмуніципальна кооперація, спільні центри експертної підтримки або договірні форми кадрового забезпечення можуть виявитися більш реалістичними й ефективними. Посилення кадрової спроможності виконавчих органів рад є базовою умовою переходу від формального виконання окремих функцій до реального управлінського супроводу локальної політики безпеки праці.

Створення консультаційних платформ для бізнесу є практичним, порівняно маловитратним і водночас дієвим інструментом підвищення рівня безпеки праці у підприємницькому середовищі. Такі платформи можуть функціонувати як у форматі консультаційних центрів при виконавчих органах рад, так і у вигляді цифрових ресурсів – спеціалізованих порталів, чат-ботів, електронних баз знань, тематичних онлайн-кабінетів для малого бізнесу. Їхня ключова функція полягає у зниженні транзакційних витрат роботодавця на отримання актуальної інформації щодо вимог законодавства, кращих практик охорони праці, типових алгоритмів реагування на ризики та доступних інструментів підтримки. Для малого і мікробізнесу, який часто не має власних фахівців із безпеки праці або не може залучати зовнішніх консультантів на постійній основі, наявність таких платформ може мати вирішальне значення. Крім інформаційної функції, вони здатні виконувати й комунікаційну роль, забезпечуючи постійний зв'язок між місцевою владою, бізнесом, освітніми установами та профільними державними органами. У цьому контексті консультаційні платформи варто розглядати не лише як допоміжний сервіс, а як інституційний інструмент формування превентивної моделі управління безпекою праці у громаді.

Посилення партнерства з Держпрацею, Державною службою України з надзвичайних ситуацій, медичними та освітніми установами дасть змогу сформувати на рівні громади цілісну міжінституційну систему управління безпекою праці. Практичними формами такого партнерства можуть бути спільні профілактичні заходи, навчальні програми, інформаційні кампанії, тематичні круглі столи, виїзні консультації, а також укладення угод про співпрацю, що чітко визначатимуть функції, компетенції та відповідальність кожного учасника. Перевага такого підходу полягає в тому, що він дозволяє компенсувати інституційну фрагментарність і розпорошення ресурсів, яке часто характерне для громад у питаннях безпеки праці. Особливого значення таке партнерство набуває в умовах воєнного стану, коли координація між різними інституціями у питаннях безпеки праці стає критично важливою через релокацію підприємств, зміну виробничих процесів, збільшення психоемоційного навантаження на працівників та появу нових видів ризиків. За таких умов саме ОМС можуть виконувати роль локального координатора, який забезпечує узгодження дій основних суб'єктів безпекової політики на території громади.

Формування локальної культури безпечної праці є найбільш довгостроковим, проте водночас і найбільш стійким результатом цілеспрямованої діяльності органів місцевого самоврядування у цій сфері. Така культура передбачає систему цінностей, норм і практик, за якої дотримання вимог охорони праці сприймається роботодавцями та працівниками не як зовнішній примус чи бюрократичний обов'язок, а як природна складова відповідального ведення бізнесу, гідної праці та соціальної надійності роботодавця. Її формування потребує системних зусиль – від відзначення кращих роботодавців у сфері охорони праці до включення відповідної тематики у програми місцевих бізнес-шкіл, освітніх ініціатив для підприємців, заходів професійної орієнтації молоді та кампаній з популяризації відповідального ставлення до трудового середовища. Водночас локальна культура безпечної праці не формується виключно через інформування; вона потребує поєднання символічних, освітніх, комунікаційних і

стимулюючих інструментів, які закріплюють у місцевій спільноті розуміння того, що безпечна праця є важливим елементом якісного життя, стабільної зайнятості та конкурентоспроможного підприємницького середовища. Органи місцевого самоврядування як найближчий до громадянина рівень публічної влади мають унікальні можливості для поширення такої культури через постійну взаємодію з бізнес-середовищем, освітніми установами та місцевою спільнотою. Саме тому довгостроковий ефект діяльності ОМС у сфері безпеки праці слід оцінювати не лише за кількістю проведених заходів чи розроблених програм, а й за зміною поведінкових установок і практик у локальному трудовому середовищі.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що підвищення ефективності участі органів місцевого самоврядування в управлінні безпекою праці суб'єктів підприємництва територіальних громад потребує переходу від вузького розуміння їх ролі як допоміжного або другорядного учасника відповідних процесів до сприйняття ОМС як активного суб'єкта локальної безпекової політики. Такий підхід передбачає поєднання стратегічної інтеграції питань безпеки праці у документи розвитку громади, зміцнення кадрового та інституційного потенціалу виконавчих органів, розширення консультативної підтримки бізнесу, поглиблення партнерської взаємодії та формування довгострокової культури безпечної праці. Саме за умов комплексної реалізації цих напрямів органи місцевого самоврядування зможуть відігравати більш вагому роль у зниженні виробничих ризиків, підвищенні соціальної відповідальності бізнесу та зміцненні трудового потенціалу територіальних громад.

Висновки

Проведене дослідження засвідчує, що органи місцевого самоврядування є важливими, хоча й інституційно обмеженими суб'єктами місцевої політики безпеки праці у сфері підприємництва. Нормативно-правове поле України визначає для них переважно програмно-цільові, координаційні та консультативно-профілактичні функції, тоді як прямий контроль за станом безпеки праці у приватному секторі залишається поза межами їхніх формальних повноважень. Це зумовлює принципову особливість їхньої ролі: реальний вплив на трудове середовище громади здійснюється не стільки через інспекційно-наглядні механізми, скільки через систему управлінських та економічних інструментів – програмно-цільових, інформаційно-консультативних, координаційних, фінансово-стимулюючих і грантових. Їх системне застосування дає змогу формувати для суб'єктів підприємництва додаткові стимули до поліпшення умов праці та поступово перетворювати безпеку праці з формального нормативного обов'язку на ознаку соціальної відповідальності й управлінської зрілості роботодавця. Водночас реалізація цього потенціалу стримується системними бар'єрами – обмеженістю повноважень, недостатньою кадровою спроможністю виконавчих органів, слабкою інтеграцією безпекових пріоритетів у стратегічні документи громади, низькою активністю малого бізнесу та недостатньою міжінституційною координацією, – які мають взаємопов'язаний характер і не можуть бути подолані ситуативними рішеннями. Підвищення ефективності участі органів місцевого самоврядування у цій сфері потребує комплексного підходу, що поєднує стратегічну інтеграцію питань безпеки праці у документи розвитку громади, зміцнення кадрового потенціалу виконавчих органів, розширення консультативної підтримки бізнесу, поглиблення партнерської взаємодії з Держпрацею, ДСНС, освітніми та медичними установами, а також цілеспрямоване формування локальної культури безпечної праці. Саме такий підхід створює передумови для переходу від формального реагування на окремі порушення до послідовної превентивної політики у сфері безпеки праці на рівні територіальної громади та дає підстави розглядати органи місцевого самоврядування як одного з ключових координаторів цієї політики в умовах децентралізації та воєнних викликів. Перспективи

подальших досліджень пов'язані з емпіричним вивченням практики реалізації відповідних повноважень в українських громадах, розробленням методичного інструментарію оцінювання ефективності локальної політики безпечної праці та порівняльним аналізом досвіду країн – членів Європейського Союзу в контексті євроінтеграційних прагнень України.

Список використаних джерел

Березуцький В. В. Управління охороною праці : навчальний посібник. Харків : ФОП Панов А. М., 2021. 412 с.

Бескупська Н. П., Миколюк Н. М., Дегнера І. А. Здійснення органами місцевого самоврядування контролю за додержанням законодавства про працю : метод. рек. / за заг. ред. О. В. Слобожана ; Асоціація міст України. 2-ге вид. Київ, 2019. 44 с.

Гогіташвілі Г. Г., Карчевські Є.-Т., Лапін В. М. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 367 с.

Данова К. В., Малишева В. В., Колибельнікова Л. С. Деякі аспекти побудови системи управління охороною праці на підприємстві із урахуванням потреб осіб із інвалідністю. *Комунальне господарство міст*. 2019. № 152. С. 209–213.

Державна служба статистики України. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва у 2023 році. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.

Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 49. Ст. 668. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.

Закон України № 1774-VIII від 06.12.2016 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/**1774-19#Text.

Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

Мельник-Лимонченко О. Р. Державний контроль за дотриманням трудового законодавства й вимог охорони праці та його принципи. *Ірпінський юридичний часопис*. 2023. № 3 (12). С. 327–334.

Постанова КМУ № 295 від 26.04.2017 «Деякі питання реалізації статті 259 КЗпП України та статті 34 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/295-2017-п>.

Сопільник Р. Л., Єсімов С. С., Ковалів М. В. Форми адміністративно-правового забезпечення законності в роботі органів місцевого самоврядування. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2020. № 24. С. 176–183.

References

Berezutskyi V. V. (2021). *Upravlinnia okhoronoiu pratsi* [Occupational safety management]: tutorial. Kharkiv: FOP Panov A. M. 412 p.

Beskupska N. P., Mykoliuk N. M., Dehnera I. A. (2019). *Zdiisnennia orhanamy mistsevoho samovriaduvannia kontroliu za doderzhanniam zakonodavstva pro pratsiu* [Implementation by local self-government bodies of control over compliance with labor legislation]: methodological recommendations. 2nd ed. Kyiv: Association of Ukrainian Cities. 44 p.

Hohitashvili H. H., Karchevski Ye.-T., Lapin V. M. (2007). *Upravlinnia okhoronoiu pratsi ta ryzykom za mizhnarodnyu standartamy* [Occupational safety and risk management according to international standards]: tutorial. Kyiv: Znannia. 367 p.

Danova K. V., Malysheva V. V., Kolybelnikova L. S. (2019). Some aspects of building an occupational safety management system at an enterprise taking into account the needs of persons with disabilities. *Komunalne hospodarstvo mist*. No. 152. P. 209–213.

State Statistics Service of Ukraine. (2024). Activities of large, medium, small and micro enterprises in 2023. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

Law of Ukraine “On Local Self-Government in Ukraine” No. 280/97-VR. (1997, May 21). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. No. 24. Art. 170. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

Law of Ukraine “On Labour Protection” No. 2694-XII. (1992, October 14). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. No. 49. Art. 668. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.

Law of Ukraine No. 1774-VIII “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine”. (2016, December 6). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1774-19#Text>.

Labour Code of Ukraine No. 322-VIII. (1971, December 10). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

Melnyk-Lymonchenko O. R. (2023). State control over compliance with labor legislation and occupational safety requirements and its principles. *Irpinskyi yurydychnyi chasopys*. No. 3 (12). P. 327–334.

Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 295 “Some Issues of Implementation of Article 259 of the Labour Code of Ukraine and Article 34 of the Law of Ukraine ‘On Local Self-Government in Ukraine’”. (2017, April 26). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/295-2017-%D0%BF>.

Sopilnyk R. L., Yesimov S. S., Kovaliv M. V. (2020). Forms of administrative and legal support of legality in the work of local self-government bodies. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. No. 24. P. 176–183.